

Stefan Czyżewski
Uniwersytet Łódzki
Łódź

**Zofia Rydet – dziedzictwo kultury i fotograficzny eksperyment
(komunikat o projekcie naukowo-badawczym)**

Zofia Rydet – cultural heritage and photographic experiment
Announcement of scientific research project

Grant przyznany został przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (2015 r., edycja IV) i realizowany jest w Katedrze Teorii Literatury Instytutu Kultury Współczesnej Uniwersytetu Łódzkiego.

Kierownik projektu: Mariusz Arkadiusz Gołąb.

Współpracownicy: Stefan Czyżewski – UŁ,

Tomasz Ferenc – UŁ,

Karol Józwiak – UŁ,

Jakub Dziewit – UŚ,

Adam Pisarek – UŚ,

Andrzej Różycki – fotograf, filmowiec, fotozof.

Partner: Fundacja im. Zofii Rydet

Opis projektu

Twórczość Zofii Rydet jest zagadnieniem dopiero rozpoznawanym i upowszechnianym dla szerokiego odbioru społecznego. Dorobek ten już za życia autorki cieszył się zainteresowaniem i uznaniem krytyków

sztuki. Ich przychylność nie mogła wówczas być jeszcze podstawą do opracowania spójnej teorii artystycznych funkcji jej dzieła, co stało się z kilku powodów. Po pierwsze, mamy tu do czynienia z cyklem artystycznym, który powstawał nieprzerwanie przez kilkadziesiąt lat życia autorki. Był on zatem z gatunku tych dzieł, o których mówi się, że są rodzajem pisania czy tworzenia sobą. Brakowało historycznego dystansu dla tak obszernego materiału, by można było ocenić jego wartość artystyczną. Nie ukonstytuował się również jeszcze kontekst dla tej twórczości. Po drugie, Z. Rydet nie doczekała się także, co podkreślali już ówcześni krytycy doceniający wartość tej twórczości, gruntownego opisu naukowego z perspektywy antropologii czy socjologii kultury, dziedzin, do których – niejako samoistnie – dorobek ten się odnosi. W tym wypadku wąska recepcja znawców problemów sztuki i fotografii obejmowała wstępne propozycje oceny estetycznej. Nie doceniano przy tym dokumentalnego znaczenia tych prac.

Z perspektywy ponad 20 lat wyłania się jeszcze jeden, niedoceniany dotąd aspekt tradycji kultury polskiej i jej materialnego dziedzictwa związany z tą twórczością: Rydet pozostawiła po sobie zapis świata, który w znacznej części już nie istnieje, a zaczyna funkcjonować jako rodzaj etnograficznego śladu kultury. Pełni on funkcję dokumentu, na podstawie którego można śledzić dynamikę zmian społecznych w Polsce na przestrzeni ostatniego 30-lecia. Z tego powodu konieczne wydaje się uzupełnienie dotychczasowych analiz o problem relacji między estetycznym i dokumentalnym zagadnieniem tej twórczości. Oba wymienione wymiary, artystyczny i dokumentalny, decydują o potrzebie interdyscyplinarnego ujęcia tematu. Wyznaczają tym samym kolejne pytania o zagadnienia tożsamości jednostkowej i zbiorowej, antropologicznych uniwersaliów wywiedzionych z fotograficznego materiału, dzieląc jego artystyczne aspekty między funkcje podmiotu/perceptora przygotowującego materiał a historie opisane w obrazie fotograficznym (reprezentacje kultury materialnej, człowiek, zbiorowość wobec przestrzeni i formy jej aktywnego kształtowania) oraz artystyczną ciągłość narracyjną takiej prezentacji świata.

Przedmiotem badań jest cykl pt. „Zapis socjologiczny”, liczący kilkadziesiąt tysięcy (do tej pory na stronie Fundacji opublikowano ok. 15 tys.) zdjęć wykonanych przez autorkę w wielu regionach Polski w latach 70. – 80. XX wieku. Część dorobku artystycznego Rydet wciąż pozostaje jeszcze materiałem negatywowym, który czeka na opracowanie techniczne i ocenę jego miejsca wśród prac dotychczas publikowanych i prezentowanych na wystawach poświęconych autorce.

Ogólnymi zadaniami projektu są:

- określenie artystycznych cech poetyki twórczości Z. Rydet,
- weryfikacja dokumentalnych założeń pracy artystki,
- ukazanie jej twórczości jako artystycznej i dokumentalnej reprezentacji dziedzictwa narodowego i tradycji kultury,
- prezentacja artystycznych i dokumentalnych funkcji niepublikowanych prac w całym dorobku,
- klasyfikacja tematów artystycznych i celów dokumentalnych materiału fotograficznego,
- przedstawienie geofotograficznej mapy tematów Z. Rydet w ramach proponowanych badań terenowych,
- prezentacja pracy Z. Rydet jako uniwersalnego przykładu materiału badawczego dla takich dziedzin współczesnej humanistyki jak geopoetyka czy antropologia wizualna (badanie udziału materiału fotograficznego w pracach współczesnej antropologii kultury).

Projekt zakłada metodologię pracy dostosowaną do specyfiki omawianego tematu. Bierze pod uwagę procedury organizacji materiału i jego selekcji zgodnej z głównymi założeniami prowadzonych prac. Wśród założeń tych wymienia się aspekty dokumentalne oraz naddane, modelujące funkcje artystyczne i kulturowe materiału. Zespół przygotowuje metodologię organizacji materiału i jego cech znakowych w oparciu o antropologiczne, socjologiczne oraz artystyczne cechy wyłonione w procesie krytycznej analizy prac fotograficznych, konfrontując je dodatkowo ze źródłem ich artystycznych inspiracji, którymi są tutaj elementy przestrzeni kulturowej.

Projekt łączy w sobie aspekty krytyki sztuki, teoretyczne problemy

specyfiki (także technologicznej) obrazu fotograficznego z oceną badawczą antropologii wizualnej, socjologii kultury, semiotyki kultury oraz antropologii kultury, wprowadzając perspektywę nowych tendencji we współczesnej humanistyce (studia kulturowe, kulturowe funkcje i semantyczne reprezentacje znaku ikonicznego, badawcze aspekty zwrotu ikonicznego). Ponadto uwzględnia integrującą funkcję środowisk artystycznych i naukowych, a także instytucji kultury. Bierze również pod uwagę profil dziedzictwa kulturowego badanego materiału i tak rozumianą przydatność wyników prac w celach promocji kultury polskiej. Włącza się też w nurt badań poświęconych zagadnieniom kształtowania tożsamości narodowej oraz kulturotwórczych działań państwowych instytucji kultury.

Projekt ma umożliwić:

- dookreślenie miejsca i znaczenia twórczości Z. Rydet dla kultury polskiej (aspekty artystyczne i społeczne),
- analizę indywidualnych cech artystycznych tego dzieła, a tym samym kształtowania standardów recepcji oraz sposobów jego promocji w Polsce i na świecie,
- wykonanie prac archiwistycznych i edytorskich związanych z opracowanym materiałem fotograficznym (skany dotychczas niepublikowanych negatywów – w ramach grantu wykonano digitalizację 3 tysięcy niepublikowanych dotąd negatywów),
- zebranie materiału ważnego dla dalszych badań antropologicznych i socjologicznych, dla których twórczość Rydet może stać się źródłem informacji o polskiej tradycji kulturowej i jej form współczesnych przemian,
- wypracowanie nowych standardów współdziałania środowiska artystycznego i naukowego, zgodnego z najnowszymi tendencjami kształcenia na poziomie szkół wyższych i proponowanymi standardami rozwoju współczesnej humanistyki.

Wyniki prac badawczych

Referaty

- Karol Józwiak, *Visual Inventorying. Zofia Rydet's Sociological*

Record, referat przedstawiony na międzynarodowej konferencji *Imaging the Past/Collecting the Future: Archive, Photography, Cinema, Museums*. First International «LYNX Center for the Interdisciplinary Analysis of the Images» Conference (23.06.2016 r.). Konferencja była zorganizowana przez IMT School for Advanced Studies Lucca (Włochy).

- Mariusz Gołąb, prezentacja twórczości Z. Rydet w ramach wykładów *Polish Art Between Tradition and Modernity* wygłoszonych 14–27.08.2016 w Instituto de Arte Universidade de Brasília (Brazylia).
- Jakub Dziewit, Adam Pisarek, *Kulturotwórcza rola artystycznych i pozaartystycznych obiegów fotografii. Przypadek Zapisu socjologicznego Zofii Rydet*, referat przedstawiony na III Zjeździe Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego pod hasłem *Kultury w ruchu. Migracje, transfery, epistemologie*, Poznań 21–23.09.2017.

Wywiady

Jednym z elementów projektu badawczego są wywiady przeprowadzone z rodziną i znajomymi Zofii Rydet. W gronie rozmówców znalazły się osoby, które współpracowały oraz przyjaźniły się z artystką. Wśród rozmówców są artyści, krytycy fotografii, kuratorzy, terenowi przewodnicy, przyjaciele Zofii Rydet. Zarejestrowanych zostało kilkanaście takich rozmów i planowane są dalsze nagrania. Celem badania jest rekonstrukcja pamięci o Zofii Rydet oraz poszukiwanie nieznanych informacji na temat jej życia, metody pracy, sposobu myślenia o fotografii. Wywiady odkrywają także wybitną pozycję Zofii Rydet w świecie polskiej sztuki, jej niezwykłą otwartość i kreatywność. Wywiady zostaną opracowane w formie filmowych notacji oraz transkrypcji. Będą stanowiły materiał źródłowy tworzony metodą „oral history”. Dotychczas rozmówcami byli:

Maria i Zofia Augustyńska (Fundacja im. Zofii Rydet),

Anna Bohdziewicz (fotografka),

Krzysztof Cichosz (fotografik),

Krzysztof Jurecki (krytyk sztuki),

Jerzy Piątek (fotografik),

Henryk Pieczul (oprowadzał ZR po Kielecczyźnie),
Paweł Pierściński (fotografik),
Wojciech Prażmowski (fotografik),
Józef Robakowski (artysta),
Państwo Sauch (przyjaciele Zofii Rydet z Gliwic),
Piotr Tomczyk (fotografik),
Jerzy Wardak (fotografik),

Notacje filmowe

Równocześnie zespół grantu na podstawie fotografii *Zapisu socjologicznego* prowadzi opis i poszukiwania miejsc oraz osób przedstawionych przez artystkę. Powstaje w ten sposób zapis filmowy rozmów ze świadkami spotkań z Zofią Rydet i o bohaterach jej zdjęć. W ramach dotychczasowych prac wykonano wywiady na terenach Rzeszowszczyzny i Orawy.

Badania etnograficzne

Od września 2016 roku Jakub Dziewit i Adam Pisarek zajmują się badaniem funkcji starych fotografii rodzinnych wśród mieszkańców gminy Błażowa w województwie podkarpackim. W tym celu przeprowadzili szereg wywiadów etnograficznych, podążając śladami wypraw i plenerów, w których 27 lat wcześniej uczestniczyła Zofia Rydet. Pilotażowe badania odbyły się w odwiedzonych przez Rydet wsiach: Kraczkowej, Błażowej, Błażowej Górnej, Białce, Lecce i Futomie. Ich celem było dookreślenie problematyki dociekań pod kątem lokalnej specyfiki kulturowej. Przeprowadzony został szereg wywiadów swobodnych oraz kwestionariuszowych z osobami bezpośrednio lub pośrednio związanymi z miejscami i ludźmi widocznymi na fotografiach artystki. Kolejne wyjazdy w 2017 roku pozwoliły na zebranie rozległego materiały dotyczącego lokalnych użyć i funkcji fotografii. Zbieranie materiałów i ich analiza wciąż trwają.